

Ա Ղ Բ Ի Ի Ր

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

Ե Ի

ՅԱՆԵՂԻԱԾՈՂ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՆԵՔՈՐԿ ՏԱՐԻ

N° 11

ՆՈՅՆՄԱՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ „ԱՐՕՐ“ Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

Ուրիտիենիայու փողոցում.

1891

Յիսուս օրհնում է հինգ նկատակը
և՛ երկու ձուռքը:

Կինդ, հացը եւ երկու ձուկը

Խառն քարոզելով եւ շրջելով՝ անցաւ զալիլիացոց Տեքերիայ ծովի միւս կողմը: Նրա ետեւից շատ ժողովուրդ էր գնում, որովհետեւ տեսնում էին այն նշանները, որ գործում էր Նա հիւանդների վրայ: Բարձրացաւ Յիսուս սարը եւ այնտեղ նստել էր աշակերտների հետ:

Նայեց Յիսուս, տեսաւ որ շատ ժողովուրդ էր գալիս իր մօտ եւ անաց Փիլիսպոսին.— որտեղից կ'առնենք հաց, որ դրանք ուտեն.— այս ատաց նրան փորձելով, իսկ ինքն զիտէր, ինչ պիտի անէր: Պատասխան տաւ Փիլիսպոս. երկու հարիւր դահեկանի հաց քառական չէ, եթէ ամեն մէկը նոյն իսկ մի քիչ վեր առնէր: Ասաց նրան աշակերտներից մէկը՝ Անդրէասը՝ վէմ-Սիմոնի եղբայրը. այստեղ մի պատանի կայ, որ ունի հինգ զարեղէն նկանակ եւ երկու ձուկ. քայց այդ ինչ կ'անէ այդ շտի մարդկանց:

Ասաց Յիսուս, նստեցրէք մարդկանց. եւ այնտեղ շատ խոտ կար. նստեցին մօտ հինգ հազար մարդ: Յիսուս առաւ հացը, օրհնեց եւ քաժանեց քաժանեցին, նոյնպէս էլ ձուկից տաւ ինչքան որ կամեցան: Երբ որ կշտացան, ատաց աշակերտներին,

ժողովեցէք փշրանքները, որ ոչինչ չըկորչի: Հաւաքեցին տասն երկու կիթոց հինգ անասնակի կտորներից, որ աւելացել էր ուտողներից:

Իսկ մարդիկ երբ տեսան այդ հրաշքը, որ նա գործեց, ասում էին, թէ Սա մշմարիտ այն Մարգարէն է, որ գալու էր աշխարհ: Յիսուս երբ որ իմացաւ թէ գալու են իրան յափշտակեն տանն թագաւոր շինեն իրանց վրայ, թողեց գնաց դարձեալ տարը:

Աւետարան Յով. ԳԼ. Զ. 1—16

Յանկանք ջերմ և անկեղծ սրտով, որ հինգ հազարին հինգ նկանակով կերակրող զօրութիւնը՝ կերակրէ և այժմ միլիօնաւոր սովատանջներին, Կովթ և սէր ներշնչելով ամեն ունեւորներին և հացալից ժողովուրդներին, որ նրանք օգնականութեան բաղուկ կարկառեն համայն սովալլուկ քրիստոնեայ եղբայրներին: Ուրեմն ամեն մի պատանի, եթէ իր մի երկու նկանակը չըմերժէ, առաջարկէ հազարաւոր քաղցածներին, նրանք ոչ միայն կըկշտանան, այլ և կաւերանայ էլ շատ: Ուստի ոչ որ չըպիտի ասէ թէ իր ունեցածը այնքան բիշ է, որ ոչինչ չի կարող անել: Ամեն կամաւոր և սրտից բղխած սուրբ, ինչքան էլ նա փոքր լինի, օրհնած է և ամենամեծ կարօտութիւններին յաղթող է:

Ն

Գ. Լ. Մ. Ա. Ր. Կ

[ԿՐՕՏԻՑ]

I

արաճճիկ, մոլար երեսան,
Զեմ' յիշում երբ, ման գալ
կամեցաւ.

Գլխարկ գլխին մօտեցաւ
դըռան

Ու շտապով կրկին նա յետ
դարձաւ.

Նա այնպէս էր կարծում—
Գլխարկը թողեց տուն:

Նա բացեց պաշարան—մի' տախ,
Գլխարկը չըկայ ու չըկայ:

«Եղբայր, այսպիսի բան չի լինիլ,

Մի՞թէ մեր տանը գող կայ...

Այլ քեզ բան... Տէր Աստուծո՛ւ,

Ո՞րտեղ կըլինի ընկած»...

Խեղճ երեխան շատ է չարչարում,
 Այս ու այն կողմ ընկնելով,
 Սեղանի տակն էլ է նա փնտրում,
 Ու յետոյ յոյսը կորցնելով,
 Նա պատի մօտ կանգնած,
 Մնում է շարած:

Բարեբաղդաբար բարձր պատին
 Յանկարժ աչքերը բարձրացրած,
 Տեսաւ նա մեծ հայելու միջին
 Իր զլխարկը զլխին ծածկած.

Երբ մենք գանգատուում ենք մեր կեանքից,
 Միշտ աշխատում ենք մեր ցուռին
 Որոնե՞ր պատժաւներ դրսեւից.
 Բայց կ'օգնենք աչոյ սխալանքին,
 Եթէ հաշտուի մեջ հաշտներ
 Որ մեզ մի լաւ դիտենք:

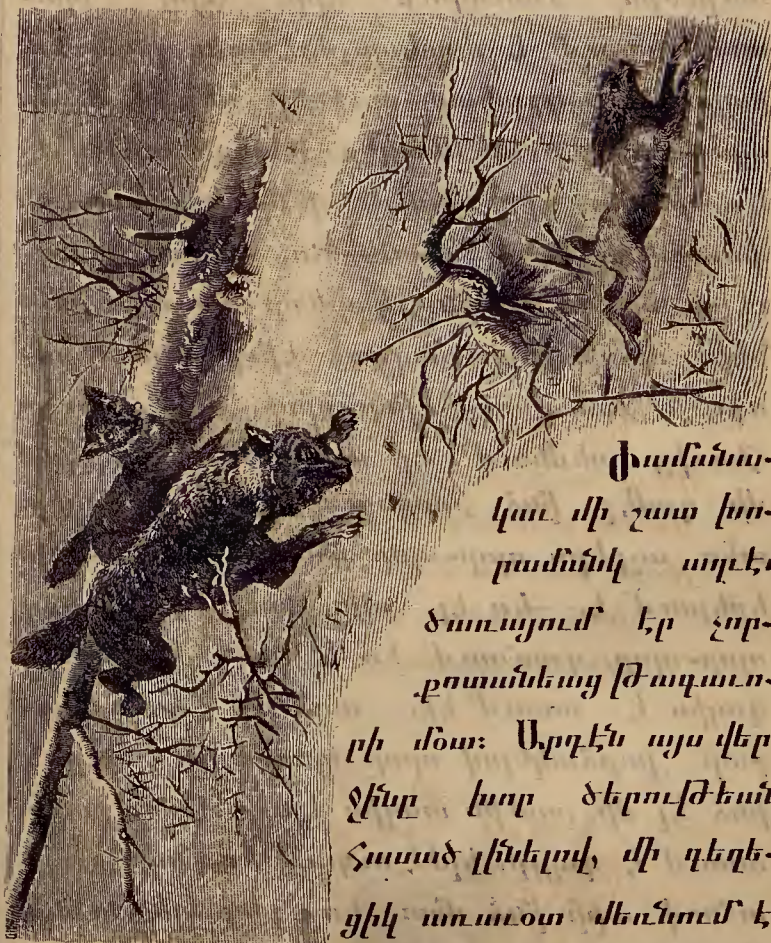
ՅԱՐ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Դեպուշէն

ԳԱՅԼՆ ՈՒ ԱՂԻԷՍԸ

Փամանա-
կաւ մի շատ խո-
րամանկ աղէս
ծառայում էր չոր-
քոտանեաց թագաւո-
րի մօտ: Արդէն այս վեր-
ջինը խոր ծերութեան
հասած լինելով, մի գեղե-
ցիկ առաւօտ մեռնում է:
Ծառայ-աղէսը անգործ և անմխիթար մը-
նալով սկսում է թափառական շրջիլ որս ճա-

րելու և ապրելու համար: Անտառում պա-
 տահում է մի յաղթանդամ գայլի: Գայլը
 մօտենում է աղւէսին և ասում.—Եթէ չեմ
 սխալւում, դու այն աղւէսն ես, որ ծերունի
 առիւծին ծառայում էիր:—Այո, պա-
 տասխանում է աղւէսը, ես նոյն ինքն եմ,
 բայց դժբաղդաբար առիւծը մեռաւ և ես
 այժմ անտէր եմ մնացել: Գայլն ասում է,
 էյ, ի՞նչեր էիր անում, ի՞նչ պաշտօն էիր
 վարում առիւծի մօտ.—Ես, ասում է աղ-
 վէսը, մի առանձին կարեւոր պաշտօն չու-
 նէի, միայն երբ քաղցած էինք լինում, ա-
 ռիւծի հետ գնում էինք որսի, երբ առիւծը
 հեռից տեսնում էր մի էջ, մի ձի, կամ
 մի գոմէշ, ինձ հարցնում էր.—ինձ նայիր,
 տես, աչքերս ոլոր-ոլոր դառնում են, պոչս
 երերում է,—եւ էլ, «այո, տէր իմ, աչքերդ
 ոլոր-ոլոր դառնում են և պոչդ էլ գնում
 գալիս է» ասում էի, առիւծը կատաղա-
 բար յարձակելով որսը պատառում էր և
 ինձ էլ մի բաժին տալիս էր:—Խիստ բարի,
 ասում է գայլը, եթէ ուզում ես, նոյն պաշ-
 տօնով արի՛ ինձ մօտ, ես քեզ կընդունեմ:
 Աղւէսն էլ յօժարում և մանում է գայլի
 ծառայութեան մէջ: Մի քանի օր յետոյ

գայլը աղւէսի ընկերակցութեամբ գնում է որսի, հեռւից դաշտի վրայ տեսնում է մի պարարտ ջորի, իսկոյն հարցնում է աղւէսին.—տես, աչքերս ոլոր-ոլոր դառնում են, և պոչս երերում է: Աղւէսը նայում է գայլին և ասում.—ոչ, տէր իմ, այնպիսի մի բան չեմ տեսնում:—Գնա՛ւ բանիդ, անպիտան, դու ոչինչ չես տեսնում ասելով՝ գայլը յարձակւում է ջորու վրայ: Այս վերջինը արդէն գայլը տեսած ժամանակ պաշտպանողական մի դիրք էր առած, գայլը հէնց որ մօտենում է, այնպիսի մի սարսափելի կից է տալիս նրա քթին, բերնին, որ ակռաները վրշրւած արիւնաթաթախ դետին է տապալւում: Այն ժամանակ աղւէսը օրհասական գայլին մօտենալով և երեսին նայելով ասում է.—սիրելի բարեկամ, այժմ աչքերդ ոլոր-ոլոր դառնում են և պոչդ էլ գնում գալիս է:

Կ Ռ Օ

Մարդը էլի քնեց, զարթնելով նայում է ժամացոյցին:

Տեսանելիք. Ո՛հ, արդէն 6 եւ քառորդն է:

Կամք. Այո՛, այժմ՝ ժամանակ է վերկենալու:

Ծուլութիւն. Ահա իսկոյն, սպասիր:

Մարդ. Դարձեալ քարծրանում է եւ վերցնում՝ զուլպան:

Ծուլութիւն. Հաւ չե՞ լինիլ, որ էլի քնես, չե՞ս տեսնում՝ ինչպէս ամպամած օր է, եւ ի՞նչ ունիս շտապելու, գործդ չի փախշի:

Կամք. Ձէ, պիտի շտապել:

Դատողութիւն. Ապա թէ ոչ գործը թերի կըմնայ:

Ծուլութիւն. Ամեն ժամանակ գործ ու գործ, կարծես թէ չի կարելի, որ մի բիշ էլ մարդս քնքուշանայ: Առանց շտիի քնելը վնաս է, կը հասնես էլի գործիդ, ու կրկերջացնես, պատկիր էլի:

Կամքը լռում է:

Դատողութիւնը լռում է:

Մարդն էլի քնեց, զարթնելով մտիկ է տալիս ժամացոյցին:

Տեսանելիք. Օհօ, արդէն 6 եւ կէսն է եւ քուորովին լուսացել է:

Կամք. Այժմ՝ անպատճառ պիտի վեր-կենալ:

Ծուլութիւն. Այս րոպէիս, քայց լսիր, ի՞նչ հարկաւոր է այդպիսի կարգապահութիւն, ստրուկ չըպիտի լինել, մի քառորդ ժամ՝ որ ուշ լինի, ի՞նչ վնաս կայ. կարծես՝ դրանից ոչ ոք չի վնասի:

Մարդ. Ծիշա՛ որ, ի՞նչ վնաս կայ, (քնում է եւ խոմփում): Զարթնելով նայում է ժամացոյցին եւ ասում. „հա՛, արդէն ժամի 7-ն է, է՛հ ինչ արած, քնել եմ: եւ սկսում է հագնուել. ծլմկոտալով եւ յօրանջելով:

Խիղճ. Բայց շատ ցաւալի արարած ես եւ չունիս մի մագի չափ ինքնիշխանութիւն քեզ վրայ. ամաչէր, ի՞նչ օգտուեցար, որ քնեցիր մի ժամ առեւ, քան թէ հարկաւոր էր:

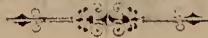
Բանականութիւն. Ընդհակառակ, շատ քան կորցրիր. նախ եւ առաջ դու կըլնէիր առելի թարմ ու առոյգ, եթէ վերկենայիր մի ժամ առաջ: Գո՞հ կըլնէիր քեզանից եւ կը քանէիր առելի սիրով, ուրախ, երկրորդ դու կը խնայէիր ժամանակի մի մասը, որի կորցնելով ոչ մի քանով չես կարող վարձատրել:

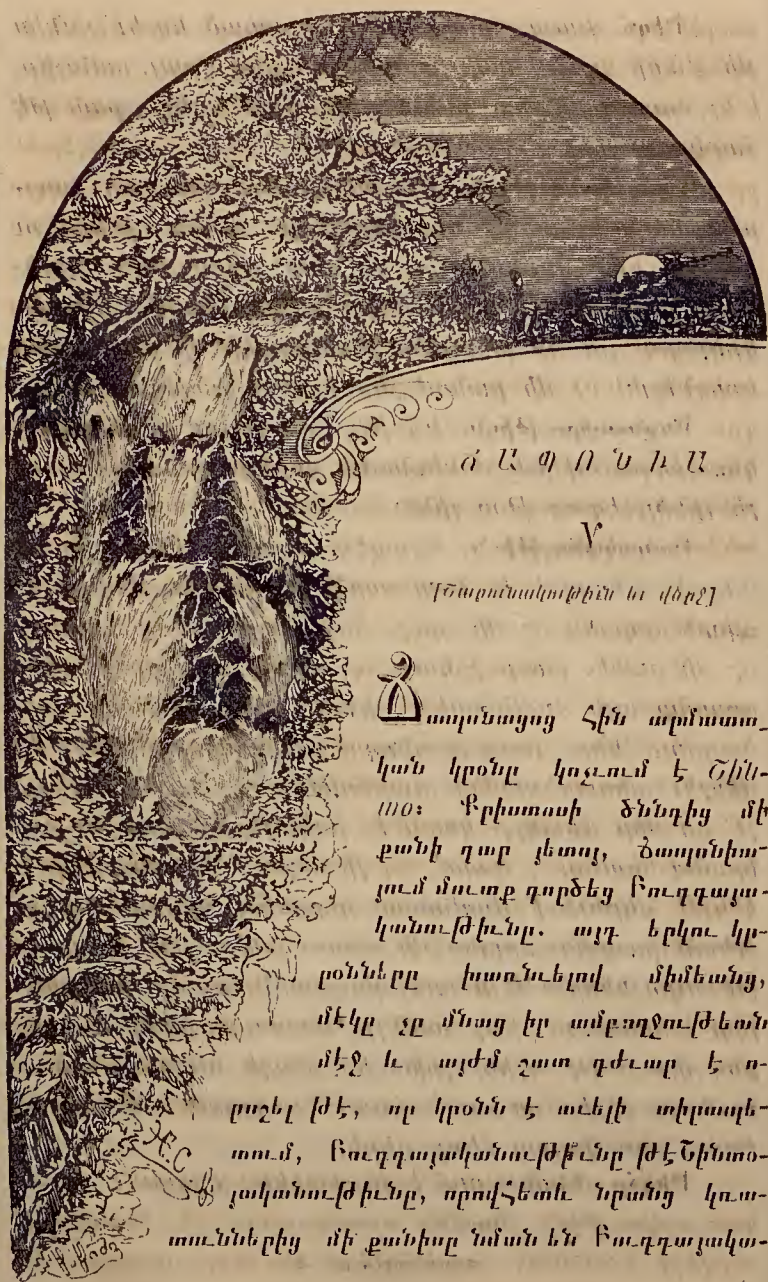
Ինքնասիրութիւն. Ե՛հ ի՞նչ հարկաւոր է այդպիսի կարգադրութիւն ժամանակի վերաբերմամբ. այսօր չի լինիլ էգուց թող լինի:

Բանականութիւն. Այդպէս դատելը միայն յիմար մարդը կարող է եւ նրա գործն է. անտես մարդը չը պիտի կորցնի ոչ մի գրօշ. իսկ գործունեայ մարդը ոչ մի ըրպէ. խօսք չըկայ, որ մենք չըպէտք է ատուանք այն ժամանակի վրայ, որ ստիպւած գործադրում ենք հանգստանալու, հասարակութեան եւ միջեւ անգամ անմեղ զարծութեանց համար: Բայց չէ՞ որ մեր կեանքը կարճ է. իսկ գործը շատ եւ օրը նրանց համար է կարճ, ով չի սիրում պնդապութիւն: Մի՞թէ ներքիլ է ժամանակ կորցնել, լսելով ծուլութեան խօսքին առանց մի օգուտ տալու թէ իրան եւ թէ ուրիշներին: Այն աւելորդ ժամը, որ դու անցկացրիր անկողնում, ի՞նչ հաճելի տպաւորութիւն թողեց քեզ վրայ: Ոչ, ոչինչ չըթողեց, քացի ունայն ատուանքից. յիշիր որ այս օրւայ կորցրած մի ժամը, էգուց չես կարող ձեռք բերել:

Խիղճը կնծրաւոր է եւ յօնքերը կիտում:

Մ Ի Ր.

Ճ Ա Պ Ո Ն Ի Ա

Y

[Ծառունակութիւնը եւ վերջը]

Ճառսնացոց հին արմատա-
կան կրօնը կոչուած է Շին-
տո: Քրիստոսի ծննդից մի
քանի դար յետոյ, Ճառսնի-
լում մուտք գործեց Բուդդայա-
կանութիւնը. այդ երկու կր-
օնները խառնելով միմեանց,
մէկը չը մնաց իր ամբողջութեան
մէջ և այժմ շատ դժւար է ո-
րոշել թէ, ուր կրօնն է աւելի տիրապե-
տում, Բուդդայականութիւնը թէ՛ Շինտո-
յականութիւնը, որովհետեւ նրանց կու-
տուններից մի քանիսը նման են Բուդդայակա-

նութեան կոտորուններէ, իսկ միւսները պահել են իրանց հին կրօնի արտայայտութիւնը: Ճապոնացոց դիցաբանութեան մէջ աշխարհը կամ տիեզերքը միմիայն ճապոնեան է. բոլոր առօրեայ շինարարութիւնները վերաբերում են բացառապէս ճապոնեային. բոլոր աստուածները բացի մի քանիսնէրէն՝ ունին պատմական ծագում:

Միկատօն՝ ալիսնքն ճապոնական կայսրը, նրանց կարծիքով, ծագում է այնպիսի աստուածներից, որոնք ոտեղծել են երկինքը և երկիրը, ալիսնքն ճապոնեան. դրա համար էլ բոլոր մարդիկ պարտաւոր են հնազանդել Միկադօին, որպէս երկրային աստծուն: Մինչև 1872 թիւը անփոփոխելի կերպով ժողովրդի համար կային հետեալ օրէնքները:

1) „Դու պէտք է պատուես աստուածներին և սիրես հայրենիք“:

2) „Դու պէտք է պարզ հասկանաս մարդկային պարտքը“:

3) „Դու պէտք է հնազանդես Միկատօին, ինչպէս տիրօջ և կատարես նրա հրամանը“:

Շինտօ կրօնի համաձայն՝ ճապոնացին պաշտում է իր նախնիքներին, աստուածացնում է Միկատօին և արգային հերոսներին: Այդ կրօնը չունի ոչ կուռք և ոչ պատկեր. նրանց սրբութիւններն են հացիի և չորիւնի՝ ալիսնքն բամբուկի փայտի ծալքին կախած ներսկան թղթի կտորներ. օրէնքներ չըկան բացի այն, որ իւրաքանչիւր մարդ պարտաւոր է յարգել իր նախնիքներին և իր մաքուր կեանքով ասպնոցանել, որ ինքը ծագում է ոտել նրանցից:

Սմեն տեսակ շնորհակալութիւն, խնդիր, զղջում կամ օրհնութիւն նրանք արտայայտում են աղօթքով. աղօթքի ժամանակ աղօթողները ձեռքերը միացնում են

միմեանց, չողում են և գլուխը կախում կուրծքի վրան, աղօթքը միշտ մտքով են անում առանց շրթունքները շարժելու։ Առ հասարակ տաճար չեն մտնում, այլ կանգնում են նրա առաջ և քաջում են թուկից, որ կասլած է մի զանգակից ու կոչւում է զոնգ։ Այդ զանգահարութիւնով աղօթողը իր վրայ է հրաւիրում աստուծոյ ուշադրութիւնը։

Աղօթելուց առաջ ամեն մարդ պարտաւոր է ձեռքերը լւանալ և բերանը ողողել օրհնած ջրով, որ ամաններով գտնւում է տաճարի մօտ։ Ահա նրանց համառօտ աղօթքներից մէկը։

„Ով տէր, որ բնակւում ես ամենաբարձր երկնքում, դու ես խելքով և գոյութիւնով՝ աստուածութիւն, դու որ տրամագիր ես ներել մեղքերի համար, ներիր մեզ և մաքրիր մեզ անմաքրութիւնից։

Աստուածներ, ականջ դրէք մեզ և լսեցէք մեր աղաչանքը։“

Աստուածներին զոհ մատուցանում են սպիտակ հագուստներ հագած և մեծ հանգիստով. զոհաբերութիւնը բաղկանում է պտուղներից և տարւայ եղանակներին նայելով՝ ձկներից և զանազան որսերից։ *Շինտօ կրօնի* տաճարները շինւած են մաքուր փայտից, նրանց մէջ չեն թող տալիս ոչ փայլ, ոչ ոսկեզօծում, ոչ զարդարանք, ոչ էլ մետաղեղէն։ Տաճարի ներսում դուք կրտսեմէք միմեան չորխէյ և զոհաբերութիւն։ Իսկ ամենից վերջում դուք կրտսեմէք մաքուր փայտից շինւած սեղանը, որի վրայ բազմած է նրանց աստուածը հայելիի կերպարանքով։ *Շինտօ կրօնի* գլխաւոր տաճարը գտնւում է Ղօզէ նահանգում՝ Նիպօն կղզու հիւսիս-արևելեան մասում։ Այնտեղ գտնւող Հայելին ճապոնացոց կարծիքով՝ երկնքից է իջել, իսկ միւս Հայելիները նրա կօպիաներն են։ *Շինտօ կրօնի* սուրբ գիրքը կոչւում է *կօթիկի* և

լցւած է զանազան պատմութիւններով, սակայն ոչ մի
օրէնք չըկալ նրա մէջ:

Բուդդայական տաճարները կուռքերով լիքն են և
նրանցից իւրաքանչիւրի պատուի համար ամեն տարի լի-
նում են մեծամեծ տօներ: Տօները կատարւում են մեծ
ազմուկներով. չի լինում մի շաբաթ, որ քաղաքի մի որ
և իցէ մասում չըլուի ճապոնական տամ-տամիսի աղ-
մուկը, այդ հանդէսները կատարւում են մեծ շքով:
Այն ամբողջ ճանապարհին, ուր տեղից պիտի անցնի թափօրը,
տները զարդարւած են գոյնզգոյն կտորներով, մանուկ-
ները հազել են իրանց ամենանոր հագուստները և
սպասում են թափօրի գալուն, որ անցնում է յաղթա-
կան կամարների տակից և հետզհետէ մօտենում է. առ-
ջևից գնում են դրօշակները, յետոյ գալիս են ձկնորսներ
առանձին հագուստներով և ածում են սեմանների
վրայ ու գոփապին աղմուկով թմբկահարում են տամ-
տամաններով:

Ապա գալիս են թափօրի երկու գլխաւորները, ո-
րոնք ձեռներին ունին երկաթէ ձողէր և նրանցով ծե-
ծում են գետինը. վերջապէս երևում է ահագին կուռքը
լծւած չորս եղներով և կամաւոր մարդիկներով: Ահագին
կուռքը զարդարւած է ծովային ամեն տեսակ խօտով, ո-
րոնց մէջ երևում են ընկերի (ճապոնական քահանա-
ներ) գերծած գլուխները. նրանք համարեա թէ ունում
են զանազան աղօթքներ. կուռքից յետոյ գալիս է մի
փոքրիկ շարժական թատրոն, որի վրայ խաղում են
մանուկները և այսպէս թափօրը երկար պտույտներ է ա-
նում փողոցների միջով: Իւրաքանչիւր կուռքը ունի իր
հետ կրակատուն և կերակուրներ. ճապոնացիք կարծում
են, որ այդպիսի երկար պտույտը բաց է անում ասուած-
ների ակտրժակը:

Ամենից ծիծաղելին այն է, որ ճապոնացիք դէպի

այդ թափօրը վերաբերում են պատկառանքով, ոչ թէ, որովհետեւ հաւատում են նրանց, այլ որովհետեւ դա վերաբերում է իրանց հին լիշատակներին. ճասպոնացիք շատ են սիրում այն բաները, որոնք վերաբերում են հին անցեալին: Եւրոպացոց ներկայութիւնը այդպիսի հանդէսների ժամանակ՝ շատ նեղացնում է նրանց, որովհետեւ կարծես զգում են, որ շուտով դրանց վերջն էլ կը գայ:

Ոչ պակաս հետաքրքիր է ներկայ գտնել տաճարական հանդէսներին. համարեա անհնար է արտայայտել այն տպաւորութիւնը, որ թողնում է ձեզ վրայ այդ հանդէսը: Հազարաւոր խուռն ամբոխը վաղ առաւօտից լցում է տաճարը ոչ թէ աղօթելու համար, այլ աւելի ուրախանալու և զարճանալու համար. տաճարի շուրջը ընդարձակ տարածութեան վրայ կանգնեցրած են վրաններ և լինում է մեծ տօնավաճառ, ուր լինում են թատրոններ: Փօկուսնիկները և լարախաղացները ներկայացում են տալիս. մի խօսքով, այնպիսի կենդանութիւն կայ տաճարի շուրջը, որ կարծես ամբողջ ճապոնեան այդ տեղ է ժողոված: Տաճարի դէմ ու դէմ շինւած են մեծ պատըշգամբներ, որոնց վրայ կանգնացրած են լինում հսկայական կուռքեր. ի հարկէ, այդ կուռքերը անշարժ են, բայց երեւակայեցէք իմ զարմանքս, երբ յանկարծ կուռքերից մէկը ոտները շարժեց, բերան բաց արաւ և այդ բերնի մէջ երևեցաւ մի սմբողջ բեմ, որի վրայ ածում էր մուգիկան և պարում էին պարուհիներ:

Պարուհիները հագնել էին զանազան գոյնի իւրկւաներ և զլխին ունէին յարդեայ գլխարկներ, անկասկած այդ հագուստները նրանք փոխ էին առել եւրոպացիներից. պարերը բոլորովին մեր ճաշակի համեմատ չեն, իսկ մուգիկան տարօրինակ աղմուկով ականջներ է խլացնում և երգեցողութիւնը ջղեր գրգռում:

ձապոնացիների երաժշտութիւնը շատ խեղճ է, որովհետեւ գործիքներ չունին. իսկ ունեցածներն էլ այն չափ աղմուկ են հանում, որ իրանց միայն սիրելի է: Թատրոն նրանք շատ են սիրում, այնպէս որ օրերով զնում են նստելու այն տեղ և տանում են իրանց հետ իրանց մանուկները և ուտելիք: Թատրոններից մի քանիսը լաւ շինւած են, իսկ ընդհանուր առմամբ, շատ քիչ նմանութիւն ունին մերիկներին: Թատրոնի ամբողջ սլարտերը բաժանւած է մանր քառակուսիների, որոնց մէջ տեղաւորում են ամբողջ ընտանիքներ տնից բերելով իրանց փոքրիկ կրակարաններ, չայ և ուտելիք: Բեմը և լոժերը բոլորովին մերիկների նման են. խաղում են միայն մարդիկ, իսկ երբ կանանց դեր է լինում, հազնում են կնոջ հագուստ: Պիեսանների բովանդակութիւնը սլաոմական է և շատ հետաքրքիր է եւրոպացոց համար:

Այսպէս ուրախ կեանքի մէջ ձապոնացիները չեն մոռանում երբեմն Աստուծուն էլ աղօթել:

Օրինակի համար, դուք կարող էք տեսնել թէ ինչպէս ձապոնացի ներկւած և շարւած մոստումէները (աղջիկներ) զւարթ դէմքով, ծիծաղելով և խօսակցելով զնում են դէպի տաճարը, հասնելով տաճարի դրան մօտ, լանկործ լուրջ կերպարանք են առնում, չոքում են, ձեռքները կուրծքին ծալում, գլուխները խոնարհեցնում և բացականչում. „Նամու ամիդա Բուդսու“ այսինքն „ողորմիր մեզ մեծդ Բուդա“: աղօթելուց յետոյ նրանք բարձրանում են և նորից ուրախ զւարթ շարունակում իրանց ճանապարհ: Ամենամեծ հանդէսը բրինձի ասարձոյ *Խնուրի-Սամի* պատուին տւած տօնի օրն է. այդ աստուծուն են վերադրում բրնձի արդիւնագործութիւնը և նրա գործ ածելու ձեւը. *Խնարի-Սամի* կուռքը օձի ձև ունի և որովհետեւ բրինձը ձապոնիա-

յում հացի տեղն է բռնում, նրա համար էլ այդ տօնը տարօրինակ մեծ հանգիստով է կատարւում. համարեա թէ իւրաքանչիւր մարդ որ ունի բրնձի արտ, կանդ-նեցնում է ի սլատիւ նրա աստուծոյ մի փաբրիկ տաճար, իսկ մի սրոշ օր, այսինքն տարւայ երկրորդ ամսի մէջ, նա խնջոյք է սարքում, քէֆ է անում և զւարճանում է ի սլատիւ այդ աստծուն:

Ճապոնացոյ բոլոր հանգէսները և խնջոյքները լիքն են ձեռակերպութիւններով. օրինակ հարստանեկան հանգէսը, այդ հանգէսը համարւում է նւիրական հանգէս և սկսւում է ընծաներ տալով. ընծաները լինում են զանազան քանակութեամբ և նախելով ինչ դասակարգի է պատկանում. հանգէսի բոլոր ձեռակերպութիւնների մասին գրւած է մի գրքում, որ կոչւում է 20-րէյ-խէ կի: Սրինակի համար, հարուստ հարսին տանելիք ընծաները որոշւած են այսպէս. տպիտակ մետաքսեայ խալաթ, մի կտոր բամբակեայ ճօթ տակէ թելով տսեղնագործւած գօտիի համար, երկու կտոր մետաքսեղէն, մի կտոր տպիտակ զոյնով քառակուսի նկարներով փող, Կոտոնու չորս տակառ զինի և եօթ տետակ համեմներ՝ կերակուրների համար, ծնողների և բարեկամների համար ևս նշանակւած են ընծաներ:

Զանց ենք առնում մանրամասն նկարագրութիւնները, սրովհետև առանց այն էլ մեր այս յօդւածը շատ երկարեց:

Մեզ այժմ մնում է տսել մի քանի խօսք ճապոնի-այի այժմեանարագ յառաջագիմութեան մասին թէ արտաքին և թէ ներքին:

Անկարելի է նկարագրել զարծառնեութեան այն եռանդը, որ տիրում է ճապոնիայում ներսպոյցիների

այն տեղ մտնելուց չեսույ: Ճապոնիան, վերջի քսան տարւալ ընթացքում, այնքան արագ կերպով լուծեց շատ խնդիրներ, որ ամբողջ աշխարհի զարմանքը շարժեց. ամենից գովելին այն էր, որ նրանք փոփոխութիւնը սկսեցին ոչ թէ արտաքին ձեռնարկութիւնից, այլ զործի էութիւնը շատ ճիշտ հասկանալով, սկսեցին արմատական փոփոխութիւններ մտցնել: Ի հարկէ չեսույ հանգամանքները ստիպեցին Միկաուտոյին՝ արտաքինով էլ նմանեցնել Ճապոնիան Եւրոպային: Այս բոլորիս Ճապոնիան սենի զօրք, ամեն տեսակ զէնքեր և զինւորներ, որոնք հազնւած են ու կրթւած եւրոպական ամենանոր ձեով. նաւալին ոյժը նոյնպէս այնքան լու է կազմւած և պատրաստւած, որ պատիւ է բերում ճապոնական նաւալին գործարաններին, որովհետեւ Ճապոնիան ինքն սենի իւլիսկա նաւահանգստում հինգ տհազին նաւարաններ:

Այս պակաս քաջեր արին ճապոնացիք փառաւանդութեան և արհեստների կտտարելազործութեան մէջ. նրանք—իրանք՝ այժմ առանց եւրոպացիների՝ օգնութեան, արդիւնագործում են ամեն տեսակ հանքեր և ձեռք են բերում ամենալաւ տեսակ քարածուխ:

Ամբողջ Ճապոնիան սկսում է ծածկել երկաթուղիներով, որոնք շինւած են իրանց—ճապոնացիների ձեռքով. ձոթեղենների գործարանների մէջ ևս սկսում են մուտք գործել շոգեշարժ մեքենաները:

Առ հասարակ թագաւորութեան մէջ չլիպ ոչ մի բան, որ դէպի լաւը փոխած չլինի: Կրթութեան համար աւելորդ եմ համարում խօսել, որովհետեւ Ճապոնիան այդ կողմից արել է հսկայական քաջեր. եւրոպական գիտութիւնները ընդունւում են և իւրացւում արագ և հեշտ. ուսումնարանները լաւաջողիմութիւն են գործում և այն բոլորիս Ճապոնիայում կան համալսարաններ և

զինւորական ուսումնարաններ բոլորովին եւրոպացիների նման. մինչև այժմ էլ ճապոնացիք անդադար Եւրոպա և Ամերիկա են ուղարկում երիտասարդներ՝ սովորելու համար բարձրագոյն ուսումնարաններում ամեն տեսակ զինութիւններ:

Քրիստոնէական կրօնն իսկ սկսում է շատ արագ տարածւել ճապոնիայում. բողոքականութիւնը և յունադաւանութիւնը մեծ քայլեր են անում:

Շատ ճապոնացիներ, որոնք մօտ են պալատին, իրանց ընտանեկան կեանքն ևս սկսում են նմանեցնել եւրոպացիներին, իսկ շատերն էլ աշխատում են անփոփոխ պահել հին ճապոնական սովորութիւնները:

1884 թւին, ինչ հանդիպեց լինել պարահանդէսներում, որոնք տեղի էին ունենում կայսերական նոր շինած կլուբի մէջ միևտրների հոգացողութեամբ: Այդ պարահանդէսները ներկայացնում էին մի շատ հետաքրքիր խառնուրդ հին ու նոր ճապոնական սովորութիւնների: Դուք կարողէիք տեսնել ամենանոր ձևով կարած մուսդիրներ և քսակներ. նոյնպէս և մէջքների ու թւերի վրայ մեծ կլոր նշաներով (գերբ) ճապոնական մետաքսեայ կօմիւնսնէր (ճապոնական հագուստ): Շատ նշանաւոր տիկիներ հաղնւել և զարդարել էին Պարիզի ամենանոր մօդայով, շատերն էլ ունէին իրանց վրայ ճապոնական խալաթներ, սակայն դրանք բոլորը չէին մերժում կապրիլ խաղալու. միւս պարերը իրանց երկար հագուստներով պարել անկարելի էր: Անթրիքը եւրոպական ձևով էր. ընթրիքի ժամանակ տեղի ունեցան մի քանի ծիծաղելի դէպքեր. օրինակ, շատ ճապոնացի կոնալք ասիսէի մէջ մի սր և իցէ կերակուր առնելուց յետոյ՝ դնում էին սեղանի վրայ, չոքում էին նրա առջև և սկսում էին ուտել շատ վատ գործածելով պատառաքաղը և դանակը: Վերջին պարահանդէսներից մէկում

ներկայ էր թագաժառանգը սև ֆրակով. նա կրժեւած է Անգլիայում: Օրկեստրը ածուժ էր պարեր և պիտի ասել, որ ճապոնացիներից կազմւած այդ խումբը շատ լաւ էր ածուժ:

Ինչ յաջողեց մի անգամ ևս ներկայանալ Միկատօին և տեսնել նրա պալատը:

Պալատը գեռ պահել է իր նախկին հին տեսքը: Միկատօին ներկայանալուց տուաջ մեզ անցկացրին երկար նրբանցքներից և մտցրին ընդունելութեան սենեակը, ուր պիտի յայտնէինք մինչև որ Միկատօն ցանկանար մեզ տեսնել, հէնց տուաջին քայլից ես նկատեցի պալատի ներքին պարզութիւնը և մաքրութիւնը. առաստաղը և պատերը շինւած էին մաքուր հարթած սպիտակ փայտից և որոշ միջոցներից յետոյ՝ կախւած էին մանր ոսկեայ կախերական նշաններ:

Ընդունելութեան սենեակի կահ-կարասիքը եւրոպական ձև ունէր, միայն թէ այդ տեղ ամեն ինչ ճապոնական շինւածք էր: Աթոռները և բազկաթոռները շինւած էին ձապոնիայում՝ ծածկւած ճապոնական սև լաքով և զարդարւած կախերական ոսկէ գոյն նշանով. սեղանները ծածկւած էին ճապոնական գոյն-զգոյն ծածկոցներով. իւրաքանչիւր սեղանի վրայ գտնուժ է ձապոնիայում շինած լամպեր ոսկեայ և արծաթեայ զարդով, և վերջապէս, լուցկու աման, մոխրաման, արկղներով պապիրոս և սիգար—բոլորը տեղական ամենամաքուր գործերից էին: Այդ բոլորը շատ ախորժելի տպաւորութիւն թողեց ինչ վրայ:

Քիչ յետոյ մենք անցնելով մի շար սենեակներից, մտանք կախերական սենեակը, որի ծայրում կար կայսերական գահը և նրա մօտ կանգնած էր ինքը կայսրը՝ ֆրակով. նրա կողքին շարւած էին գրանիկները և իշխաններ:

Ռուսաց ծովապետը, որ մեր կայսեր կողմից էր ներկայանում, բարձր ձայնով և ուսերէն լեզւով կարգաց այն ողջոյնը, որ սւղարկել էր մեր Աստուրը Միկլատօին. այդ ողջունագիրը իսկոյն թարգմանեց ճապոներէն: Նրանից յետոյ կայսրը ձեռքով նշան արաւ և սրտատականերից մէկը ճապոներէն լեզւով պատասխանեց մեզ կայսրի կողմից. այդ բոլորից յետոյ պալատի սովորութեան համաձայն մենք խորանհելով՝ լեւ-լեւ գնացինք և դուրս եկանք սրահից:

Ասում են որ Միկլատօն շարունակում է իր ընտանեկան կեանքը ճապոնական սովորութիւնների համեմատ, թէև մնացած բոլոր բաներում նա կայսերութիւնը կառավարում է նոր ձևերով:

Վերջացնելով մեր յօդածը, աւելացնենք որ ճապոնիայում դեռ ևս քաղաքակրթութիւնը խոր արմատներ չի ձգել. շատ խոր գաւառներում ճապոնացու կեանքը մնացել է անփոփոխելի, բայց այդ, ի հարկէ, երկար չի տևի: Շատ, շատ շուտով կը գալ այն ժամանակը, երբ ճապոնիան վերջնականապէս կը վերածնւի և այն բոլորի մասին ինչ որ սկսածեցի ձեզ այժմ, կը մնան լոկ լիշատակներ միայն:

Ռուս. փոխադր. օր ՆՂՐՈՒ, ՆՍՂՅԵՆՆ

U n m r - 4 h 6

Ս Ա Գ Ա Ծ Ա Ղ Ի Կ

[ԱՆԳԼՈՐՍԻՆԻՑ]

սիր, թէ ինչ պիտի պատմեմ քեզ:

Քաղաքից դուրս ճանապարհի մօտ կանգնած էր մի գիւղական տնակ.—կարելի է, դու նրան տեսած կը լինիս: Նրա առաջ շինւած էր մի սլարտիզիկ — ծաղիկներով, որ ցանկապատած էր ներկած ձողէ պատնէշով: Հէնց այդ պատնէշի մօտ, խիտ և կանաչ խոտի մէջ, բսել էր մի փոքրիկ սագածաղիկ: Արեգակը լուսաւորում և տաքացնում էր նրան նոյնպէս, ինչպէս և միւս՝ պարտիզի մէջ գտնուող մեծաշուք ծաղիկներին, և դրա համար էլ նա ամեն մի ժամ մեծանում էր:

Մի առաւօտ նա կանգնած էր, բոլորովին փռած իր փոքրիկ, կուրացուցիչ և սպիտակ տերևները, որոնք երևում էին ճառագայթւած, ինչպէս մի փոքրիկ գեղնագոյն արեգակ: Սագածաղիկը չէր մտածում այն մասին, թէ ոչ ոք չի տեսնում իրան այստեղ, խիտ խոտի մէջ և որ ինքը—խեղճը՝ մի անյայտ ծաղիկ է: Ո՛չ, նա բոլորովին ուրախ էր և գոհ, նա դարձրէց երեսը ուղիղ արեգակին, սկսեց դիտել նրան և լսել արտուտին, որ երգում էր բարձրում օդի մէջ:

Սագածաղիկն այնքան ուրախ էր, որ կարծես թէ այդ օրը մեծ տօն լինէր, բայց ընդհակառակը մի հասարակ երկուշաբթի էր: Բոլոր երեխայքը ուռումնաւորանումն էին: Հէնց նոյն ժամին, երբ նրանք նստած նըս-

տարանների վրայ սովորում էին, նա հանգստանում էր իր փոքրիկ ու կանաչ ցօղունի վրայ և արեգակից սովորում էր իր շրջապատողների հետ միասին՝ որ ճանաչեն Ստաուժոյ բարիքը. նաև շատ դուրալի էր նրան, որ արտուտը երգում էր պարզապէս և զեղեցիկ ու հաղորդում էր իր երգի մէջ բոլորը, ինչ որ նա անվրդով զգում էր: Մի ինչ որ ջերմեռանդութեամբ նայում էր սագածաղիկը բաղդաւոր թռչնիկի վրայ, որ կարողանում էր երգել ու թռչել, բայց չէր վշտանում նրանով, որ ինքն այդ ընդունակութիւնը չունէր:

— Ես համ տեսնում եմ, համ լսում, — մտածում էր նա, — արեգակը լուստւորում և հողմը համբուրում է ինձ: Ո՛հ, սրբան ես հարուստ եմ:

Պարտիզի մէջ բաժ էին շատ փքլած ու գոռոզ ծաղիկներ, նրանցից որ և է մէկը եթէ քիչ հոտաւետ էր, նա աւելի պարծենկոտ էր: Բրաբրիոնները փքլում էին, որքան կարողութիւններում կար, որ շատ ծաղիկ ունենան. բայց այստեղ գործը կարողութեան մէջ չէր: Կակաչ ծաղիկները ներկւած էին մեծաշուք գոյներով և իմանալով այդ, կանգնել էին ուղիղ, բորբոքւած անձնասիրութեամբ, որ իրանց զեղեցկութիւնը առաւել նկատուի: Նոքա բոլոր սվին ուշադրութիւն չէին դարձնում սագածաղիկի վրայ, իսկ նա նայում էր նրանց վրայ և մըտածում էր. «ինչպէս նրանք հարուստ են և զեկեցիկ»: Այո՛, նրանց մօտ հիւր է գալիս ամենազեկեցիկը... փառք Ստաուժոյ, որ ևս նրանց մօտ եմ կանգնած, զոնէ ես կարող եմ լաւ տեսնել նրանց բոլոր շքեղութիւնը»: Հէնց այն բապէին, երբ նա այդպէս մտածում էր, արտուտը ուրախ երգելով թռաւ ուղիղ ու եկաւ ոչ թէ բրաբրիոնների կամ կակաչ ծաղիկների մօտ, այլ խոտի մէջ գտնւող խեղճ սագածաղիկի մօտ: Յոյժ ուրախութիւնից նա այնպէս շփոթւեց, որ չիմացաւ թէ ինչ անէր:

Թռչունը կաքաւում էր նրա շուրջը և երգում էր.
„Մի, ինչ փափուկ խոտ է այստեղ: Իսկ այս ծաղիկը—
ինչպէս սիրուն է իր սրտի ոսկով ու հազուստի
վրայի արծաթով“: Ճշմարիտ, սագածաղկի միջի դեղին
սլորտը նման էր ոսկու, իսկ փոքրիկ սպիտակ տերևնե-
րը շողշողում էին ինչպէս արծաթ:

Չի կարելի երևակայել, թէ որքան բազում էր
սագածաղիկը: Արտուտը համբուրեց իր կտուցով նրան,
երգեց մի հրաժարական տալու երգ և նորից թռաւ
բարձր—կապույտ օդի մէջ: Անցաւ մի քառորդ ժամ, որ
սագածաղիկը կարողացաւ ուշքի գալ: Ամօթխած, բայց
շատ ուրախ հոգով նայեց նա պարտիզի մէջ գտնուող ծա-
ղիկների վրայ. չէ որ նրանք տեսել էին, թէ ինչպիսի
պատիւ, ինչպիսի յարգանք էին տւել իրան, նրանք պի-
տի հասկանային իր ուրախութիւնը: Բայց կախալ ծաղիկ-
ները կանգնած էին նոյնպէս գոռոզաբար, ինչպէս ա-
ռաջ և նրանց երեսն էլ չարութիւնից կարմրել էր, ո-
րովհետեւ նրանք բարկացած էին: Բրաբրաններն էլ նոյն-
պէս շատ չարացած էին. լաւ էր, որ նրանք խօսել չը
գիտէին, թէ չէ՝ սագածաղիկը նրանցից բաւական կըշ-
տամբանք կը ստանար. խեղճ ծաղիկը պարզ տեսնում
էր, որ նրանք բոլորը հոգով չարացած էին և դա նրան
շատ շշտացնում էր:

Հէնց այդ ժամանակ պարտէզը մտաւ մի աղջիկ,
ձեռին մի մեծ սուր դանակ բռնած. նա ուղիղ գնաց
կախալ ծաղիկների մօտ և ոկսեց կտորել մէկը միւսի
ետեից: „Սի, — մտածեց հառաչելով սագածաղիկը, —
ինչպէս երկիւղալի է: Ահա նրանց վախճանը: Կախալ
ծաղիկներին կտորելով, աղջիկը տարաւ նրանց: Սագա-
ծաղիկը շատ ուրախացաւ նրանով, որ ինքը բսել էր
ձողէ պատնէշի մօտ, խոտի մէջ և որ մի խեղճ ու ոչինչ
ծաղիկ էր: Նրա սիրտը լցւած էր դոհունահոլութեամբ և

երբ արեգակը մայր մտաւ, նա ծալեց իր տերեւները, քնեց և ամբողջ գիշերը երազում էր արեգակին և փոքրիկ թռչունին:

Հետեւեալ առաւօտը, երբ սագածաղիկը նորից ուրախ բաց արաւ բոլոր իր սպիտակ տերեւները, որոնք կարծես արեգակի ճառագայթներ լինէին, լսեց արտուտի ծանօթ ձայնը, բայց այժմ նրա երգը շատ տխուր էր: Այն, խեղճ արտուտին չըջաղակեց զարճանալ, նա բռնեց և ձգեց պատուհանի մօտ դտնող վանդակի մէջ: Երգում էր նա իր ազատ ու բաղդաւոր օգի մէջ թռչելու մասին, երգում էր նա դաշտի վրայ կանաչ հացաբոյսերի և իր հրաշալի ճանապարհորդութիւնների մասին, որոնք նա կատարում էր իր թւերով, բարձր, բարձր... Շատ էր վշտանում թռչունը, նա նստած էր վանդակում: Սագածաղիկն շատ ցանկալի էր օգնել արտուտին, բայց ինչպէս անել այդ: Նա ոչինչ հնարել չէր կարողանում:

Եւ նա մոռացաւ բոլորովին, թէ ինչպէս գեղեցիկ էր բոլորը, որ շրջապատած են իրան, թէ ինչպէս տաք լուսաւորում էր արեգակը և թէ ինչպէս հրաշալի սպիտակ կերպով շողշողում էին իր սեպհական տերեւները: Այն, նա մոռացաւ ամենը և մոտժում էր միայն բռնած թռչունի մասին, որին նա ոչ մի կերպ չէր կարողանում օգնել:

Այդ ժամանակ պարտէզը մտան երկու երեխայ, որոնցից մէկը բռնած ունէր ձեռին մի դանակ, այնպէս մեծ և սուր, ինչպէս այն, որով աղջիկը կտորում էր կակաչ ծաղիկներին: Նրանք ուղիղ մօտեցան սագածաղիկին, որը չկարողացաւ իմանալ, թէ նրանք ինչ են կամենում անել:

— Այստեղից մենք կարող ենք կտրել արտուտի համար ամենալաւ հողէ կտոր խոտի հետ միասին, — ասաց

երեխաներից մէկը և դուրս փութեց սագածաղիկի շուրջը այն-
պիսի մի քառանկիւնի կտոր, որ նա—մնաց մէջը կանգնած:

—Պոկիր այդ ծաղիկը,—ասաց միւսը: Սագածաղիկն
ահից դարդողաց, որովհետեւ պոկւած լինել—կընշանակէ
մեռնել: Իսկ նա կամենում էր ապրել, տեղափոխւել
հողէ կտորի հետ միասին արտուտի վանդակը:

—Ոչ, թող նա մնայ այստեղ,—սրտատխանեց ա-
ռաջի երեխան,—նրանով այդ հողէ կտորը գեղեցկանում է:

Եւ այսպիսով սագածաղիկը անվնաս հասաւ արտու-
տի վանդակը:

Բայց խեղճ թռչունը շատ վշտանում էր իր կորց-
րած ազատութեան համար և թռելով խփում էր վան-
դակի երկաթէ լարերին: Սագածաղիկը չէր կարողանում
խօսել, չէր կարողանում, թէև շատ ցանկանում էր, որ
մի միսթարական խօսք արտաստներ:

Այսպէս անցաւ ամբողջ առաւօտը:

—Այտեղ ոչ մի կաթիլ ջուր չըկայ,—ասաց ար-
տուտը: Նրանք բոլորը գնացին և մոռացան ինձ խմելու
ջուր տալ: Բերանս բոլորովին չորացել է... Ներսևումս
կրակ է ու սառուց և շունչ քաշել դժարանում եմ:
Ա՛խ, ես պիտի մեռնեմ, պիտի զրկեմ արեգակի անք-
լոյսից, թարմ կանաչներից և բոլոր այն հրաշալիքներից,
որոնք ստեղծւած են Աստծոց:

Խեղճ թռչունը կտուցով կացահարում էր խոնու,
հողէ կտորը, որ լերել էին երեխայքը, որ դանչ մի քիչ
զովմնայ,—ու յանկարծ տեսաւ սագածաղիկն: Արտուտը
քաղաքավարութեամբ զլուխ տւեց նրան, համբուրեց և
ասաց. «դու էլ նոյնպէս այստեղ կը թառամես, խեղճ,
փոքրիկ ծաղիկ: Քեզ և փոքրիկ հողէ կտորը իր կանաչ
խոտով տւել են ինձ ամբողջ այն երկրի փոխանակ, որ
ունէի ես, երբ ազատ էի: Նրանք կամենում են, որ այս
խոտը փոխարինէ ինձ կանաչ ծառի տեղ, իսկ քո ամեն

մէկ սպիտակ տերեւը հոտաւէտ ծաղկի տեղ“:

— „Ա՛խ, եթէ ես կարողանայի գոնէ մի քիչ մխիթարել նրան“ — մտածում էր սագածաղիկը, բայց չէր կարողանում իր տերեւներով մի բառ անգամ շշնջալ: Միայն իր նուրբ տերեւներից փչում էր սովորականից աւելի սառստիկ հոտ. այդ նկատում էր արտուտը և թէպէտ նա ծառաւուրներից պատակւում էր ու ցնցելով հանում էր հողից խոտերը մէկը միւսի ետեից, բայց սագածաղիկին չէր դաչում:

Գիշերը վրայ հասաւ, բայց խեղճ թռչունի համար էլի ոչ ոք ջուր չըբերեց: Այն ժամանակ նա տարածեց իր գեղեցիկ թւերը և ցնցելով թափահարեց. յետոյ երգեց այնպէս տխուր ու տրտում, որ զլուխը խոնարհւեց սագածաղկի վրայ և սիրտը պայթեց — զրկանքից և վշտից:

Այժմ սագածաղիկը չըկարողացաւ, ինչպէս ունեցաւ գիշերը, ծաղիկ իր տերեւները և քնել. նա ցաւալի և տրտուր կ'ըսով խոնարհւել էր հողի վրայ:

Հետեւեալ առաւօտը միայն երեխայքը մտան սենեակը և երբ տեսան, որ արտուտը մեռել է, լաց եղան դառն կերպով և փորեցին նրա համար մի լաւ գերեզման, զարդարելով նրան ծաղկեայ տերեւներով: Արտուտին երեխայքը զրին մի գեղեցիկ կարմիր արկղիկի մէջ. վաղութաւում թռչունի համար փառաւոր թաղում կատարեցին: Երբ նա կենդանի էր և երգում էր, նրան մոռացել էին, ձգել էին վանդակի մէջ և զրկել կենսական պէտքերից: Այժմ, մահից յետոյ, նրան սկսել էին պատել և սգալ նրա համար:

Իսկ հողէ կտորը սագածաղկի հետ միասին ձգեց թոզոտ ճանապարհի վրայ: Ոչ ոք չըմտածեց նրա համար, որ բոլորից առաւել էր սիրում խեղճ արտուտին և այնքան շատ անգամ էր մխիթարել նրան:

Ր. Թ.

ԳՈՐՏԻ ԵՒ ՎԱՐԴԻ ԱՌԱԿԸ

[ԳԱՐՇԵՆԻՑ]

Ի ժամանակ աշխարհումս կային մի վարդ և մի գորտ. [Ժուփը՝ որի վրայ բացւած էր վարդը, բուսած էր մէկ փոքրիկ ծաղկոցում՝ գիւղական տան առաջ: Ծաղկոցը շատ ընկած դրութեան մէջ էր. նրան շրջապատէր և ծածկել էր խիտ արօտն: Փայտեայ վանդակապտոր, որ մէկ ժամանակ ներկած էր կանաչ դոյնով, այժմ բոլորովին աւեր դրութեան մէջ էր: Նրա կողերն պոկել հանել էին մասամբ գիւղական տղայք գինւոր խաղալու համար և մասամբ էլ տան մօտեցող գիւղացիք ցասկոտ գամփռուից և նրա ընկերակիցներից պաշտպանելու համար:

Բայց ծաղկոցն այդ աւերմունքից ամենևին չըփչացաւ. վայրի արօտը բարձրանալով և իրար վաթաթւելով կազմել էր ցանկապատ: Ծաղկոցի մի ամբողջ անկիւնը ծածկուած էր աատասկով, որի մութ կանաչ գոյնը ծառայում էր իբրև ֆոն քնքույշ և շքեղ վարդին:

Նա ծաղկեց գեղեցիկ մայիս առաւօտեան: Երբ նա բացում էր իր թերթիկներն, առաւօտեան ցողն թողեց նրանց վրայ քանի մի մաքուր և թափանցիկ արտասուք: Կարծես թէ վարդն լաց էր լինում: Որքան ամեն ինչ գեղեցիկ էր նրա շուրջը, որքան մաքուր և պարզ էր այդ հիանալի առաւօտը՝ երբ նա առաջին անգամ նայեց

կատույտ երկնքին և զգտց առաւօտեան թարմ զեփիւռն
ու փալլող արեգակի շողերն:

Ծաղկոցում այնքան խաղաղ էր և հանգիստ, որ
եթէ վարդն կարողանար լալ՝ միայն երջանկութիւնից
կարող էր լալ և ոչ վշտից: Նա չէր կարող խօսել. նա
միայն կարողանում էր, խոնարհելով իր գլուխն, տարա-
ծել իր շուրջն քնքոյշ և թարմ բուրմունք, և այդ բուր-
մունքն ծառայում էր նրան իբրև արտայայտութիւն
մտքի, վշտի և ջերմեռանդութեան:

Իսկ ցածուձն, թուփի արմատների մէջ տեղն, կար-
ծես, կպած իր հարթ փորովն խոնաւ գետնին, նստած էր
բաւականին գեր մի ծերացած գորտ, որն ամբողջ գիշերը
միջատներ էր որսացել և այժմ նստել էր հանգիստ
առնելու իր աշխատանքից, ընտրելով իր համար խո-
նաւ և ստուերախիտ տեղ: Նա նստած է. աչքերն
փակած և հագիւ շունչ էր քաշում: Նա չէր հրապուր-
ւում ոչ առաւօտեան արշալուսով և ոչ փալլող արեգա-
կի ճառագայթներով: Նա արդէն կշտացել էր և հանգ-
չում էր: Բայց երբ մի ըոպէտչափ դադարում էր հողմն
և վարդի բուրմունքն հասնում էր նրան, գորտն զգում
էր այդ բուրմունքն և անհանգստանում, բայց նա ծու-
լանում էր դիտելու, թէ այդ բուրմունքն որտեղից էր:

Վաղուց այդ ծաղկոցն, ուր աճում էր վարդն և
նստած էր գորտն, ոչ ոք ոտք չէր դնում: Պեռ անցեալ
տարի աշնան, նոյն իսկ օրն, երբ գորտն ճարելով իր
համար մէկ ճեղք՝ տան հիմք էր քանտում, պատրաստում
էր մէջը մտնել ձմեռելու համար, վերջին անգամ ծաղ-
կոց մտաւ մի փոքրիկ երեխայ, որն ամբողջ ամառն՝ ա-
մեն մի պարզ եղանակին նստած էր լինում տան պա-
տուհանի տակ ծաղկոցում: Չափահաս օրիորդն, նրա
քոյրն, նստած էր լինում պատուհանի տակ, նա առհա-
սարակ կարդում էր գիրք և կամ մէկ ինչ որ բան կա-

րում և ժամանակ առ ժամանակ ձգում էր իր հայեացքն եղբոր վրայ: Դա մի փոքրիկ երեխայ էր 7-ը տարեկանի չափ, տկար կազմուածքով: Նա շատ էր սիրում իր ծաղկոցն (այդ նրա ծաղկոցն էր, որովհետև միայն նա էր այդ թողած ծաղկոցի յաճախորդն): Մտնելով ծաղկոց՝ նա նստում էր արեգակի ճառագայթների տակ՝ հնացած փայտեայ նստարանի վրայ, որ շինւած էր տան մօտ գտնւող միակ ուղիի վրայ, որը, դեռ չէր ծածկւել արօտով. նա սկսում էր կարդալ:

—Վասիս, ուզում ես գնդակդ նետեմ, հարցնում է պատուհանից քոյրն.—կարելի է դու նրանով մէկ քիչ կը վազվզես:

—Ոչ, Մաշա, թող... գիրքն աւելի լաւ է:

Եւ նա երկար նստած կարդում էր: Եւ երբ արդէն ձանձրանում էր Բօրէնգօնի, վայրի երկրների և աւազակների մասին կարդալուց՝ նա թողնում էր գիրքն բաց և մտնում էր ծաղկոցի խօրքերն. այստեղ ամեն մի թուփն, ամեն մի բան նրան ծանօթ էր: Նա ծալապատիկ նրստում էր հաստ, սպիտակագոյն տերեւներով ծածկւած բունի առաջ, որ նրանից եռապատիկ բարձր էր և երկար դիտում էր, ինչպէս մրջիւններն վեր-վար են գալիս և մեծ ջանքով աշխատում իրենց ապրուստն ձուրել: Նա նայում էր, ինչպէս կոյաորդն մեծ ջանքով գլորում է ով գիտէ ուր իր գնդակն, նայում էր ինչպէս սարդն, ձգելով իր ոստայնն, ճանճերին էր սրսում, ինչպէս մողէսն բերանն բաց նստած է արեգակի տակ, փայլելով արեգակի շողերի տակ իր մարմնի կանաչագոյն թեփերովն: Մինչև անգամ մի օր, երեկոցեան դեմ, նա տեսաւ մի կենդանի խլուրդ. այդտեղ նա չկարողացաւ ինք զինքը զսպել ուրախութիւնից և քիչ էր մնում, որ սղաղակէր ու ծափ տար, բայց վախնալով փախցնել ծախոտող կենդանուն, զսպեց իր շունչն ան-

գամ և լայն բանալով իր բաղդաւոր աչքերը լի երջանկութեամբ՝ նայում էր, թէ ինչպէս կենդանին իր խոզի կնճիթով հոտոտում էր վարդի թուփի արմատներն, որոնելով այնտեղ միջատներ:

—Վասիա, սիրելիս, եկ տուն. խոնաւ է դուրսը, լաւեց քոջ ձայնը:

Իսկ խլուրդը վախենալով մարդկային ձայնից, շուտով ծածկւեց իր փշոտ մոլշտակովն և մէկ գլորակ գունդ դարձաւ: Երեխան կամաց կալաւ նրա փշոտ մարմնին, կենդանին աւելի ևս կծկեցաւ և խուլ փռնչաց:

Մէկ քիչ ժամանակից երեխան մօտ ծանօթացաւ այդ խլուրդի հետ. նա այնքան թուլ, հանդարտ և հլու մի երեխայ էր, որ մինչև իսկ փոքրիկ կենդանիներն անգամ հասկանում էին այդ և նրան ընտելանում էին: Ինչ ուրախութիւն էր նրա համար, երբ խլուրդն առաջին անգամ կաթ խմեց նրա թասից:

Այս դարնան երեխան չէր կարող գնալ իր սիրուն ծաղկոցն: Դարձեալ, առաջւայ նման, նստած էր նրա մօտ քոյրը, բայց ոչ սլատուհանի տակ, այլ նրա անկողնի մօտ: Նա կարգում էր գիրք, բայց ոչ իր համար, այլ եղբօրը համար, որը չէր կարող մինչև անգամ բարձրացնել իր նիհար գլուխն սպիտակ բարձից և լռնել ձեռքերում մի փոքրիկ գրքոյի անգամ, նոյն իսկ աչքերն չէին կարող երկար հետևել գրքին: Նա այլ ևս հազիւ թէ դուրս գայ իր զեղեցիկ ծաղկոցը:

—Մաշա, շշնչում է նա լանկարծ քրոջն:

—Ինչ է, սիրելիս:

—Ինչպէս է այժմ սլարտեգում, լաւ է: Վարդերն բացուել են:

Քոյրն խոնարհւելով համբուրում է նրա գունատ ճակատից և եղբօրից ծածուկ սրբում է արտասուքն:

Լաւ է, սիրելիս, շատ լաւ է: Վարդերն բացւել են:

Այս երկուշաբթի մենք միասին կը գնանք ծաղկոց: Բժիշկն քեզ թոյլ է տւել դուրս գալ:

Նրեխան չէ պատասխանում և խոր հառաչում է: Քոյրն շարունակում է կարգալ:

Ե՛հ բաւական է: Նստո՛ւ յոգնեցայ: Լաւ է ես քնեմ:

Քոյրն ուղղեց նրա բարձն և սպիտակ վերմակն. երեխան մեծ դժւարութեամբ շուռ եկաւ անկողնի մէջ, երեսը դարձնելով դէպի պատը և մնաց լուռ: Արեւը ներս էր թափանցում պատուհանից իր ճառագայթներն և շողերն տարածում էր մահճի և նրա վրայ պարկած երեխայի վերայ, լուսաւորելով բարձն ու վերմակն և ոսկեզօծելով իր շողերովն երեխայի խուզած մազերն և նիհար պարանոցն:

Վարդն այդ բաներից ոչ մի անգեկութիւն չունէր. նա աճում էր և զեղեցկանում. միւս օրը նա պէտք էր բացւէր իր բոլոր շքեղութեամբ և ապա թառամէր ու ոչնչանար: Ահա այս է վարդի կեանքն: Բայց նրան այդ կարճ կեանքումն անգամ ոչ ստիպաւ վիշտ և երկիւղ էր սարսում:

Գորտը նկատեց նրան:

Նրբ նա առաջին անգամ տեսաւ այդ ծաղկին, իր չար և ալլանդակ աչերովն մէկ ինչ որ տարօրինակ փոփոխութիւն կատարւեց նրա սրտում. նա չէր կարողանում հեռացնել իր հայեացքն վարդի քնքոյշ թերթիկներից և նայում էր առանց աչքն հեռացնելու: Նա այդ վարդին շատ հաւանեց, նա ցանկանում էր որքան կարելի է մօտ գտնւիլ այդպիսի մի զեղեցիկ և հոտաւէտ արարածի եւ իր քնքոյշ զգացմունքն նա կարողացաւ արտայայտել հետեւեալ խօսքերովն.—կաց, ես քեզ կը կլթեմ:

Վարդը սարսափեց: Ինչու նա կարծ էր իր բնին, ազատ էին թռչուններն, որ մօտը ճլկում էին, թռչկոտում մէկ ստից միւսն. թռչում և անհետանում էին,

որտեղ էին գնում—վարդն չէր իմանում: Ազատ էին և թիթեռներն: Որքան երանի էր տալիս նրանց վարդն: Եթէ նա լինէր նրանց նման ազատ, կը թողէր և կը հեռանար այն չար աչքերից, որ նրան հետևում էին:

Ձեր իմանում վարդն, որ գորտի բերնից թիթեռներն էլ չեն պրծնում:

—Ես քեզ կը կլթեմ, կրկնեց գորտն, ջանալով որքան կարելի է մեղմաբար խօսել, որով աւելի նա ահւելի էր դարձնում իր ձայնն, և մօտեցաւ վարդին:

—Ես քեզ կը կլթեմ, կրկնում էր նա, նայելով ծաղկին: Եւ խեղճ ծաղկիկը սարսափեցաւ տեսնելով, ինչպէս գորտն իր կեղտոտ ճանկերով մագլցում է թուփի վրայ, որի վրայ նա ինքն էր բուսած: Սակայն գորտին բաւականին դժուար էր վեր բարձրանալ. նրա տափակ մարմինն միայն ընդունակ էր հարթ հաւասար գետնի վրայ սողալու և ուստոստելու: Ամէն մի ջանքից յետոյ նա ձգում էր իր հայեացքը դէպի վեր, ուր վարդն տատանում էր, և վարդն այդ հայեացքից սարսափահար էր լինում:

—Աստուած իմ,—աղօթում էր նա,—գոնէ մէկ ուրիշ մահով թող տուր ինձ մեռնել:

Գորտն աւելի և աւելի վեր էր բարձրանում: Բայց երբ նա հասաւ թարմ ոստերին, այնտեղ նա բաւականին չարչարանք կրեց. թուփի ոստերն ծածկւած էին սուր և պինդ փշերով: Գորտի ամբողջ մարմինն վերաւորեցին նրանք և մեր գորտն արեւնաշաղախ գետին տապալեցաւ: Նա արհամարհական հայեացք ձգեց ծաղկի վրայ:

—Ասացի որ քեզ կը կլթեմ. կրկնեց նա:

Արդէն գիշեր էր. ժամանակ էր և սաամոքսի համար էլ հոգս քաշելու, և վերաւոր գորտն սողալով դնաց որսի: Նրա բարկութիւնը ամենեւին չէր խանգարում նրան իր սաամոքսն լցնելու ըստ սովորութեան. նրա

վերքերն երկիւղալի չէին. նա վճռեց, մէկ քիչ լողնութիւնն առնելուց լետոյ, նորից աշխատել ձեռք ձգել այն գրաւիչ և միևնոյն ժամանակ արհամարհելի ծաղիկն:

Նա հանգստանում էր բաւականին երկար: Վրայ հասաւ առաւօտն, կէսօրն էլ անցաւ, վարդը գրեթէ մոռացաւ իր թշնամուն: Նա արդէն բոլորովին բացել էր և ծաղկոցում ամենասքանչելի արարածն էր: Բայց ով կարող էր զւարճանալ նրանով. փոքրիկ տէրն իր մահճում անշարժ պարկած էր, իսկ քոյրն չէր հեռանում նրանից և պատուհանի մօտ անգամ չէր երևում:

Միայն թիթեռներն ու թռչուններն պտտում էին նրա չորս կողմը: Սոխակը մտնելով խիտ թփի մէջ երգեց իր դալլալիկը: Որքան այդ երգը տարբերում էր զորտի խռիւռումից: Վարդն լսում էր այդ երգը և երջանիկ էր. նրան այնպէս էր թւում, որ սոխակն նրա համար էր երգում, շատ կարելի է դա ուղիղ էր: Նա չէր նկատում, ինչպէս իր թշնամին աննշմարելի իրանից մազլցում էր ուտից ուտ: Այս անգամ գորտն չէր խնայում ոչ իր ձեռներն և ոչ փորն. նա արիւնաշաղախ էր, բայց և այնպէս, քաջութեամբ վեր էր մազլցում և վարդը սոխակի քաղցր դալլալիկի հետ խառն լսեց յանկարծ իրեն ծանօթ խռիւռումն:

— Սաացի ես քեզ կը կլթեմ և կը կլթեմ:

Գորտը մօտակալ ճիւղից նայում էր նրա վրայ ազահաբար: Այդ չար կենդանուն մնում էր միայն մի շարժումն անել, որ կարողանար յափշտակել ծաղիկն: Վարդն հասկացաւ, որ վախճանն է...

Փոքրիկ տէրն արդէն վաղուց անշարժ պարկած էր անկողնում: Քոյրը, նստած նրա գլխի ետևը, բազկաթռի վրայ, կարծում էր, որ եղբայրն քնած է: Նրա ծընկների վրայ ընկած էր բաց գերքը, բայց նա չէր կար-

դում. նրա թմրած գլուխը քանի զնում աւելի և աւելի թեքում էր. խեղճ օրիորդն մի քանի զիշեր շարունակ չէր քնած, նստած հիւանդ եղբօր անկողնի մօտ, և այժմ յոգնածութիւնից քունի մէջ ընկղմեցաւ:

— Մաշա, — շշնչեց եղբայրն լանկարծ:

Բոյրը ցնցեց: Նա երազում էր, որ ինքը նստած և պատուհանի տակ և փոքրիկ եղբայրն խաղում է, ինչպէս և անցեալ տարի, ծաղկոցում և իրան է կոչում: Բացեց իր աչքերն և տեսնելով եղբօրն անկողնում, նիհար և թուլացած, խեղճ օրիորդը ծանր հառաչեց:

— Ինչ է սիրելիս:

— Մաշա, դո՛ւ ինձ ասացիր, որ վարդերն ծաղկել են: Կարելի է... մի հատ:

— Կարելի է, աղաւնեակս, կարելի է:

Նա մօտեցաւ պատուհանին և նայեց թփին: Այնտեղ բացւած էր մէկ շատ շքեղ վարդ:

Իսկ և իսկ քեզ համար բացւած է վարդն, և ինչ գեղեցիկն է: Դնեմ նրան ալտեղ սեղանի վրայ բաժակի մէջ: Հա՛:

— Դիր...

Օրիորդն վեր առաւ մկրատն և գնաց ծաղկոց: Նա վաղուց է դռնից դուրս չէր եկած. արեգակը իր ճառագայթներով նրան շլացրեց և նրա գլուխը պտոյտ եկաւ թարմ օդից: Նա մօտեցաւ թփին, նոյն ընկալին, երբ գորտն պատրաստուած էր յափշտակել ծաղիկը:

— Ոհ, ինչ սլիղձ բան է, գոչեց նա և վեր առնելով մի քար, նա սաստիկ զարկեց գորտին և գետին գլորեց: Գորտը կատաղաբար ցախեց օրիորդի վրայ, բայց միայն կարողացաւ նրա զգեստի փեշերին հասնել և օրիորդի ոտի հարեածից լետ թռաւ: Նա չը համարձակեցաւ ալ ևս փորձել և միայն հեռուից տեսաւ, թէ ինչպէս օրիորդն զգուշութեամբ կտրեց ծաղիկն և ներս տարաւ:

Երբ երեսան տեսաւ իր քրօջը ծաղիկը ձեռքին,
առաջին անգամ, երկար ժամանակից իվեր, նրա դէմքի
վրայ երևաց ժպիտ:

—Տուր ինձ.— շշնջաց նա:— Հոտ քաշեմ:

Քոյրը տուեց նրան ծաղիկն և օգնեց ձեռքն բխին
մօտեցնելու: Երեսան քաշեց իր մէջ թարմ օդը և ժպ-
տալով ստաց.

—Ոհ, սրբուն լաւ է...

Յետոյ նրա դէմքը տխրեց, դարձաւ անշարժ և
նա լռեց... յաւիտեան...:

Թէև վարդն թառամելուց առաջ էր կտրւած, բայց
զգում էր, որ իզուր չեն կտրել նրան: Նրան մէկ ա-
ռանձին բաժակով դրին դազաղի մօտ: Այդտեղ շատ
ուրիշ ծաղիկներ էլ կալին, բայց ուղիղն ասած, նրանց
վրայ ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձնում, իսկ օրիորդն
առաւ վարդն, համբուրեց և դրեց սեղանի վրայ: Օրի-
որդի աչքից մի կաթիլ արտասուք գլորուեց վարդի վրայ
և այդ ամենաներջանիկ րոպէն էր վարդի կեանքում: Երբ
նա սկսեց թառամել, նրան մի մեծ գրքի մէջ դրին և
չորացրին, իսկ յետոյ, քանի մի տարուց յետոյ, նուիրե-
ցին ինձ: Դրա համար էր ես գիտեմ այդ ամբողջ
պատմութիւնը:

Ո.

ՀՈՒՍԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

[Պատմական տեղեկություն]

ասն ու վեցերորդ դարում Նէապոլսեցին Պօրտ Հնարեց կամեր-օբսկուրը, որ արկղի ձև ունի և մի կողին փակցրած է հաւաքող ապակին, որ իր ընդունած առարկաների պատկերը երեցնում է հակառակ կողմի կիսաթափանց՝ ազօտ (մատովի) ապակու վրայ. արդէն այն ժամանակի լուսաւոր մարդիկ միտք չլացան հրնարք գտնելու, որ ազօտ ապակու վրայ երեցող այդ նկարները հաստատուն մնան և չանցնին: Ս.յդ գաղափարը իրականութիւն ստացաւ միայն ներկայ ընթացիկ դարում, երբ արդէն նախընթաց տասնևութերորդ դարում սկիզբն էր դրել լոյսի կատարած գերի ուսումնասիրութեանը բնալուծութեան մէջ:

1727 թւին գերմանացի բժիշկ Շիւլցը գտաւ, որ կաւիճը պինդ ցքի մէջ լուծւած արծաթաջրով եթէ թաթախւի՝ իսկոյն կը սևանայ լոյսի ազդեցութիւնից. յետագայ փորձերով նա պարզեց, որ լիւրաւի լոյսի ազդեցութիւնից պաշտպանւած տեղերը չեն սևանում: 1757-

ին Տուրինի Համալսարանի պրոֆեսոր Բեկկարը, 1777-ին Շելէ և 1782-ին Սենեքիէ գիտնականները Հաստատեցին արծաթի լուծւածքների—աղերի՝ փոփոխելը լոյսի ազդեցութեան տակ:

1802-ին անգլիացի բնագէտներ Վէջուդ և Դէւի գտան որ, թաթախելով թուղթը ազոտաթթւային արծաթաջրով և վրան դնելով մի ձեւաւոր բան ու ենթարկելով լոյսի ազդեցութեան, նրա (թղթի) վրայ ստացւում էր առարկայի սպիտակ պատկերը սև մակարտակի (ֆօնի) վրայ, վասն զի ծածկւած տեղը չէր սևանում, այլ միայն բաց տեղերը: Աւելի աչքի էր ընկնում պատկերը, եթէ տպող առարկան քիչ թափանցիկ էր լինում, օրինակ ծառերի տերևները:

Բայց ինչպէս գէտք էր անել որ պատկերը տպւելուց յետոյ մնար այնպէս, թուղթը չըսւանար: Այդպիսի միջոց գտաւ 1819 թւին Ջոն-Հերշելը—այն է ծծմբաթթւատային նատրը, որ մինչև Հիմա մեծ դեր է կատարում լուսանկարչութեան մէջ:

Վերջապէս յայտնեց մի մարդ, որ իր աշխատանքներով շատ կարեւոր հետաւանքների հասաւ. դա էր Նիկիֆոր Նիեպս ֆրանսիացին Շալօն քաղաքից: Պարապելով 1814 թւականից կատարելագործելու նորոգ գտած վիմագրութիւնը և կամենալով զրա քարը փոխել մի ուրիշ ձեռնտու նիւթով, նա միտք արաւ այդ նպատակի համար գործ ածել ասֆալտով ծածկւած մետաղէ թիթեղներ: Լոյսի դէմ զգայուն այդ թիթեղների վրայ դրնում էր նա լակով թափանցիկացրած գրաւիւրները և ենթարկում էր երկարատեւ ազդեցութեանը լոյսի. յետոյ լաւանդի իւղով և նաւթով գործելով, այնտեղն էր հասցնում, որ լոյս չառած տեղերը լուծւում էին. այդպիսով Նիեպսը ստանում էր կլիշէ՝ գոյներով տպագրելու համար: Մի քանի ժամանակից յետոյ բարեբախտաբար

Նիեսպօր ալն մտքին եկաւ, որ վերսլիշեալ զործողութեան համար օգտւի կամեր-օբսկուրից, որի մէջ թիթեզը պահուում էր մի քանի ժամ:

Այդ միջոցներում Նիեսպի աշխատութիւնների վրայ տեղեկութիւն չունենալով, նոյն խնդրի վճռելուն համար պարապում էր Պարիզի նկարիչ Պագերրը, զիօրամի հնարողը:

Պատահամբ լսելով Նիեսպի աշխատութիւնների մասին Պագերրը նստակազրութիւն սկսեց նրա հետ, որ տեւեց երեք տարի. վերջապէս 1829 թւին երկու զիտականները տասն տարի ժամանակով պարման կապեցին, որ իրար յայտնեն իրենց զիտերը, որ իրարից օգտւելով յառաջ տանեն խնդրի լուծումը:

1833 թւին վախճանւեց Նիեսպը: Պագերրը օգտւեց նրա մի քանի յաջող մտքերից և շուտով վալեւեց իր աշխատութիւնների պտուղը:

Նիեսպի մի գիւտն էլ ալն էր, որ նա իր կլիշէները տւելի որոշ լինելու համար զօրծ էր ածում եօզի շողին: Պագերրը մտածեց որ ինքն էլ եօզը բանեցնէ, զբանով շինած արծաթաջրով ծածկելով թիթեզները (պլատտինկա) որ կամեր-օբսկուրում ալնքան էր մնում, մինչև նրա վրայ երևում էր նշանակած առարկայի պատկերը, ապա թէ այդ զծագրութիւնը ամրապնդւում էր նստելով: Ինչպէս ասացինք, սակայն, այդ եղանակով շատ ուշ էր պատկերը տպւորւում թիթեզի վրայ կամերում: Պագերրը պատահամբ ալն մտքին եկաւ, որ արդէն մի քիչ լոյսի աղբեղութեան ենթարկւած թիթեզի վրայ, պատկերի զծագրութիւնը դուրս հանէ, յայտնագործէ, սնդիկի շողիով, այնպէս որ թիթեզի ալն տեղերը, ուր շատ ու քիչ ներգործել էր լոյսը, ըստ ալնի էլ ներգործում էր, այսինքն ալն տեղերի վրայ թանձրանում էր աննդիկի շողին. ալգպիսով Պագերրն էր, որ առաջին անգամ

ոչինչ ցոյց չըտւող թիթեղի վրայ յայտնագործեց նրա վրայ ընկած լոյսի միջոցով որ և է առարկայի գծագրութիւնը—սլատկերը:

1835 թւին Դադերը իր առաջին տպած սլատկերները ցոյց տւաւ Պարիզի ճեմարանի անդամներին, որոնցից մին՝ Սրաբօն, որ առանձին կերպով համակրում էր նոր գիւտին, միջնորդեց, այնպէս որ կառավարութիւնը առաջարկեց Դադերին լոյս հանել իր նոր գիւտը և խոստացաւ նրան 6000 Փրանկ տարեկան թոշակ ցմահ: Իսկ Նիեպսի որդուն նշանակեց 4000 Փրանկ թոշակ, որովհետեւ նրա հայրն էր առաջին զարկը տւել գործին:

1839 թւին, օգոստոսի 19-ին Պարիզի ճեմարանի հանդիսաւոր նիստի միջոցին խուռն բազմութեան ներկայութեամբ Դադերը յայտնեց իր գիւտը աշխարհին: Շուտով ամբողջ Եւրոպան իմացաւ նոր գիւտի մասին և ամեն տեղ սփռւեցան նրան գործադրող արհեստաւորներ:

Երկու տարի առաջ լուսաւորեալ աշխարհներում կատարւեց լուսանկարչութեան գիւտի լիսնամեակը: Դադերի նկարելու եղանակը կոչւում էր զադերըօտիպիւս, որ միայն մի հատ սլատկեր էր ստացւում թիթեղի վրայ: Բայց նոյն տարւալ վերջին մի անգլիացի Փօքս Տալբօթ անունով հնար գտաւ մի թիթեղի վրայից անթիւ օրինակներ տպել: Նրա համար նա թուղթը թրջում էր աղաջրով, ապա ագօտաթթւատալին արծաթաջրով, ալգպիսի թուղթը դնելով թիթեղի վրայ և ենթարկելով լոյսի ներգործութեան, որ սլատկերի թափանցիկ տեղերով ներգործում էր թղթին, որի վրայ ու և սպիտակ գծերով տպւում էր սլատկերը, ապա այդ տպած թուղթը ձգւում էր նատրի մէջ, ուր սլատկերը հաստատւում էր և այլ ևս չէր վախում լոյսից, վասն զի ունեցող արծաթը արգէն լուծւած էր նատրի միջոցով:

Նիկիֆոր Նիեպսի ազգական Նիեպս դը-Սէն Վիկտորը հնարեց սլատկերները ապակու վրայ դուրս բերելու միջոցը:

Նստորից հանելուց յետոյ պատկերները լինում էին շեկ, ուստի և խիստ անզուրեկան. լիսունական թւականներին ոմն Ֆիգո գտաւ որ ոսկու աղերի լուծւածք՝ սակեջուրը պատկերների զոյնը արծաթաջրած թղթի վրայ լաւացնում է և թողնում է ինչպէս որ կայ:

Այնուհետեւ հետզհետեւ կատարելագործւեցան կամերօբսկուրը և պատկերն ընդունող ապակին—օրեկտիւր՝ շնորհիւ Վեննայի գիտնական Պետցեալի և Ֆոխտէնգերի: 1858 թւականից սկսեցան մարդկանց պատկերները նրկարել, որ մեծ հետաքրքրութիւն շարժեց և ահագին պահանջն առաջ բերեց բազմաթիւ լուսանկարների գառակարգը: Լուսանկարչութեան աչքի ընկնող մի պակասութիւնն այն էր, որ թիթեղները պէտք է թաց լինէին նկարելու ժամանակ. այսինքն իմոյն դեղով—որ կոչւում էր՝ կոլլոդիում—ծածկւէր և պիտի նկարւէր. այդ ի հարկէ, հեշտ էր, երբ գործարանումն էր կատարւում, բայց ճանաօրարհորդութեան համար շատ անյարմար էր: Այդ դժւարութեան առաջն էլ առնւեց, երբ 1871 թւին անդղիացի սիրող—լուսանկար Մագօքսը գտաւ լուսանկարելու չոր եղանակը, որով թիթեղները կարելի է տարիով պահել թէ նկարելուց առաջ և թէ յետոյ. այդ միջոցը ժելատինի էմուլսիան է, որ սովորաբար չոր կամ վայրկենական եղանակ է կոչւում, վասն զի իր վրայ պատկերը տպաւորելու համար բուսական է մի ակնընթարթ միայն: Այս մասն էլ կատարելագործողներից ամենից նշանաւորն է դօքտոր Վան Մոնկգովէնը:

Լուսանկարչութեան վերջին խոսքն օպտզայինն է. որ է դոնել միջոց, որով կարելի լինի միանգամայն տպաւորել առարկայի պատկերը իսկական գոյներով: Եւ գիտնական լուսանկարները բուռն կերպով աշխատում են այդ մասին առանց յետս կոսելու կամ լուսահատելու:

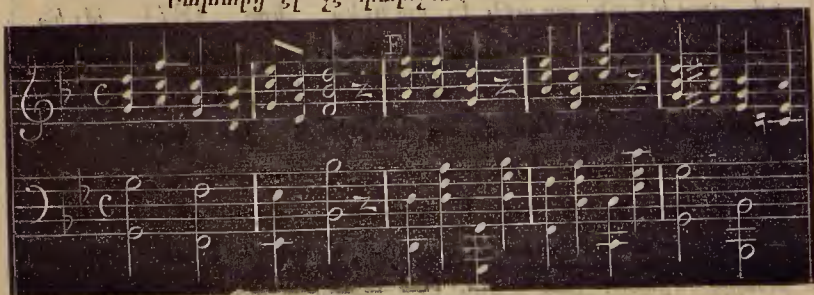
Ն. Տ. Բեհտիք.

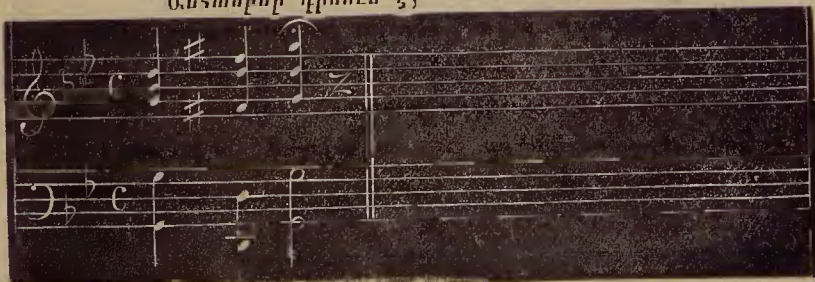
Փայլում է առաջատար
Ծովային մըլուխում:
Նա փնչ է փռնարում:
Հեռավոր մեր երկրում:

Խաղում են կոհակներ,
Կայմն է ճրունչում:
Նա բախտ չէ որոնում,
Բախտից էլ չէ փախչում:

Կատաղի փոթորիկին
Անհամբեր զինում է,

Նա նրա մեջ գտնում է
Հսկողիանք իր ցաւին:

ՀԱՅԵՆՈՒԿԵՐ

Առաջարկ. ԱԳ. -Ի

Ո՞ր անբանը ըսնաւորին դատախօսումէ:

Առաջարկ. Գալ. Եզմեսեանցի.

Մի բառ ունիմ՝ երեք վանկից,
 Դադկացած է հօթը տառից,
 Բայց այդ բառը թէ՛ չու կարդանք
 Երկու իմաստ կրատանանք.
 Մէկ իմաստն երկու բառից
 Մի արհեստ է Սքարչական.
 Իսկ միսն մէկ բառից է,
 Որ ընտրել են ազգը մարդկան:
 Նոյն տառերն որ փոփոխենք,
 Հինգ զատ բառեր մենք կը գտնենք.
 Թէ անձատենք սկզբիցը
 Երկու տառը եւ մենք կարդանք
 Մի դերանուն կրատանանք.
 Թէ նոյն վանկին աւելցնենք
 Երրորդ տառը այնպէս կարդանք
 Սկզբնական թիւ կը գտնենք,
 Բայց այդ բառը թէ՛ ճախ կարդանք,

Թուրք իշխանի կոչում՝ կրստանանք:
 Երկրորդ վանկից թէ երեք տառ
 Վերջսնէր կարդանք մենք առանձին,
 Նահապետ էր նա Հայ ազգին,
 Թէ որ խառնենք տառն վերջին
 Ներգործական քայ կրստանանք,
 Իսկ եթէ կարդանք ամբողջ քառք,
 Հա՛ իշխանի կոչում կրստանանք:

Նախընթաց № 10-ի հանելուկների լուծումը.

- 1, Երբ մին միւսի դիմաց, կողքի է կանգնում:
- 2, Երբ մի՛ն միւսին ծուռ աչքով է նայում:
- 3, Երբ մարդ իրան հաւասար բարձրութեան կանգնող՝
 երկու լապտերների հետ հռանկիւն են կազմում:
- 4, Երբ երկուքն էլ իրարու ծուռ աչքով են նայում:

Խմբ.-հրատ. Տ. Նազարյան

Довв. Ценз. Тифлисъ, 9 ноября 1891 года

Тип. Ароръ Т. Я. Назарьянъ Вар. ул.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՅ

Հրաւիրում ենք մեր մասաղ բա-
ժանորդներին իրանց ունեցածից
բաժին ուղարկել միլիոնաւոր ու-
վատանջ մանուկների համար: Սո-
վը Ռուսաստանի ներքին նահանգ-
ներում օր-օրի վրայ սաստկանում
է և բիււաւոր անմեղ մանուկներ
իրանց ծնօղների, եղբարց և քոյրե-
րի հետ սովից հիւանդանում են,
նւագրում և մեռնում: Խմբագրու-
թիւնս ամենայն պատրաստակա-
նութեամբ մանուկներից կընդունէ
նախարարութիւն, թէ դրամով, թէ
հազուստով և թէ այլ իրեղէննե-
րով ու Կարմիր Խաչի լ'սկերութեան
միջոցով կը հասցնէ քաղցած, մերկ
և հիւանդ մանուկներին: Նախա-
տուների անունները կը տպագրու-
են Աղբիւրում:

Բացւած է Աղբիւրի և Տարազի
առաջիկայ տարւայ բաժանորդա-
դրութիւնը: Աղբիւրի տասնամեա-
կէ աւելթով բաժանորդները կը
ոտանան տասը պրէմիա, իսկ նը-
րանք, որոնք բաժանորդ կը գրեն
միմիայն Աղբիւրին՝ վեց պրէմիայ:

Ամսոյս 24-ին, կիրակի, կէս օր-
ւայ ժամը 12-ին խմբագրութեանս
գրասենեակում Աղբիւրի բաժա-
նորդների մէջ վիճակ կը գցէի պ.
Գ. Բաշինջաղեանի Արազանի հովիտը:
Վիճակահանութեան կը մասնակե-
ցեն միայն մեր այն բաժանորդնե-
րը, որոնք վճարել են և կամ թէ
մինչև նոյն օրը կը վճարեն իրանց
բաժանորդավճարը:

«Աղբիւրի» Մանկավարժական հա-

ւարածուն բաժանորդներին կու-
ղարկել գեղատեքերին:

Նրանք, որոնք մի օր և է պատ-
ճառով չեն ստացել Աղբիւրի ներ-
կայ տարւայ առաջին պրէմիան
Անառակ օրդին, խոնարհաբար խընդ-
րում ենք բաց նամակով հաղորդել
մեզ: Անպատճառ նամակի ձևիս-
տին պէտք է կացնել բանդերօրի
վրայ տպւած հասցէն և կամ թէ
նոյնը գրել պարզ, որոշ և սի
թանաքով:

ՀԵՏԱՐՐՐՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կուրծքն ու թորքն ուժեղացնելու պարզ
հնար: Անգլիացի մի բժիշկ փորձած է, որ
եթէ փետուրի մնամէջով առատ եւ խոր
կերպով օդ ներս շնչի եւ այս եղանակը
օրը 4—5 անգամ կրկնել, կուրծքը բա-
ւակւան կը մեծանայ: Այդ կերպով թը-
թուածինը մեծ քանակութեամբ ընդուն-
ւելով, շնչառութեան գործարանները կը
զօրանան եւ արող իր փնին, մարսու-
ղութեանը կօզնեն եւ մարդուն ոյժը կը
շատանայ: Երկար ժամանակ հազեց
շարժարող մանուկները այս միջոցով
բոլորովին ազատում են: Պարզ է, որ
այս միջոցը աւելի արդիւնաւէտ կը փ-
նի, եթէ քաղ օդի մէջ կատարել:

Փայտածոյթի աղղեցութիւնը. Եթէ
այդ ածուխի մի կտորը վէրքի վրայ
դրել ցաւը կը մոլորմանայ եւ եթէ վէր-
քը խոր չէ՝ մի ժամեց յետոյ կտորջա-
նայ: Եթէ հոտած միւր քիչ ժամանակ
մնայ ածուխի մէջ, ամախորժ հոտը կանց-
նի. հոտած ջուրը կը մաքրի փայտա-
ծուխով: Մենեակի մէջ եթէ քիչ ածուխ
տաքածի, գարշահոտութիւնը կանցնի.
Ուռլոյցների վրայ եւս ածուխի փոշի
ցանելը ապարդիւն չէ:

Առեքնանդակ

Գետաշէն. Թ. Շարունակեցէք, կը տպա-
գրին, մանաւանդ եթէ անէք այդ
կողմերի նկարագրութիւնը, եր-
գեր, ստածներ, խաղեր:

Մեր բոլոր ընթերցողներին. Կարդա-
ցէք «Պատկերը», որ տպւած է
այս Առ-դակ:

Հին-նախիջեան. Գ. Արագաշարժ եղիւր.
բայց ոչ մի քանում չը շտապես:

ԲԱՅԻԱԾ Է 1892 ԹԻԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ պատկերագարի „ԱՂԲԻԻՐ“ առնագրի եւ „ՏԱՐԱԶ“ շարասրերի:

Կը հրատարակին նոյն ուղղութեամբ, ծրագրով եւ դիրքով:

„Աղբիւր“ պատկերագրից ամսագրի

Ժ ր Ն Գ ր Ը

ա. մանկական բաժին.
Մանրակէտն, գրոցներ, հեքիաթներ, ծանալարարութիւն-
ներ, նկարագրութիւններ, բանաստեղծութիւններ, գիտութիւն եւ
արհեստ, նոր տարեր, ոչ եւ այլք. հարծուիք Մանկական, քրե-
օգէտան, ջախմատի եւ այլ խաղիւ. ողբումներ. Թարամական խղի-

դիւններ. ամենկողմէնէր հանելուկներ, շուտանկումներ, երգեր ու-
տանգով.

Ե. բաժին.

Կրթութեան եւ դաստիարակութեան վերաբերեալ յօդւո-
ւներ եւ տեսչութիւններ: Առօրեայ խորհուրդներ, Մա-
տնախօսութիւններ եւ նոր գրքեր. Խառն լուրեր. պատահաններ.
Երատարարութիւններ.

Աղբիւրի եւ Տարագի բաժանորդ. ստանում' և՛ 51 պր.

Աղբիւրի տարեկան

գինը 3 ր. 28 Կ.

Տարագի տարեկան

գինը 6 րուբ.

ՏԱՐԱԶԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Դեղարեւստ եւ գիտութիւն: Պատմական եւ Ժամանակակից վէպեր,
պատկերներ, Թատրոնական գրւածներ: Բանաստեղծութիւն: Քննադատու-
թիւն եւ կենսագրութիւն: Վար, ձեւ, ձեւագործ եւ ամեն նորութիւն ար-
հեստներ վերաբերեալ: Տնային արդիւնաբերութիւն, տնտեսութիւն: Ճա-
նապարհորդութիւն եւ արկածք: Նրաժշտութիւն եւ Թատրոն: Ժամանակա-
գրական լուրեր, տեղեկութիւններ, յօդւածներ եւ այլն: Ֆէլետօն, ծաղը,
առած, կրտսի: Նախմաթի եւ այլ խաղեր, ռեբուս, հարցներ, խորհուրդ-
ներ: Այլեւայլք, պատասխաններ, յայտարարութիւններ:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

№ 12

Յիսուս եւ քանանացի կինը (պատկեր)

Յիսուս եւ քանանացի կինը

Մատ. զԼ. ԺԵ. 22—29

Միւրաբեզ

Յ. Ղարազ.

Բուդարական տիպ. պատկեր

Հուդովիկոս XVI

Թարգ. ԱԼ. Մ. Դադ.

Կիթ (ոտանաւոր)

Ս. Զամ.

Պարսիկ ջրկիր—Շամսխում (պատկեր).

Փոքրիկ Գարբիէի ծանապարհորդութիւն [Փրանսերկնից]

Թարգ. օր. Ե. Նսայեան

Կակաշ (ոտանաւոր)

Հասո

Հողագործին (ոտանաւոր)

† Բաֆֆի

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ժաղկածոր

Ն. Տ. Աւետիքեան

Գ Ի Տ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Աւտորալիայի կենդանութիւն

Ն.

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼԲ

Ժլատ եւ շոպլ

ՀՅՏԱՐՐՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Զաղաքների աղբի այրելը Անգլիայում. Ձին սամճասարկ

ԶԻԱՐԾՄԻՔ

Հանելուկներ

Առաջարկ. Առ-ի

Ռեքուս

Դ. Եզանեան

Խմբագրութեան կողմից

Խնդրում ենք թէ ներկայ եւ թէ անցեալ տարիների մեր թերթերի ըաժանորդագինը չը վճարողներին ըարեհաճեն հասցնել իրանց պարտքը խմբագրութեանս: